

Bevezető

A civilek információs társadalma?

A „civil társadalom” fogalma a 18. század vége óta foglalkoztatja, kísérti és gazdagítja a szociológiát és a politikai filozófiát, jellemzően a mindenkori „Hatalommal” szembeni demokratikus ellensúlyt, mobilitást, modernizációt, progressziót, hitelességet kifejező kontextusban. Nem véletlen, hogy a 20. század közepére már majdnem elfeledett terminus a 1970-es évek közepén Közép-Kelet-Európában született újjá, nagyon erős normatív, majd politikai tartalommal. S miközben a civil társadalom csendes „forradalma” képes volt párbeszédre kényszeríteni még a doktrinér államszocializmust is, a polgári szabadságjogok, valamint a politikai és a szociális jogok érvényre jutásával mind a normatív, mind a politikai funkció háttérbe szorult, és még a „civil társadalom” szószervezet is egyre ritkábban tűnt fel a társadalomelméleti diskurzusokban.

Így volt ez egészen a kilencvenes évek közepéig, amikor nemcsak az információtechnológiai forradalom új szakasza indult el, hanem szinte azonnal fellángoltak az ennek a társadalomra gyakorolt hatásáról szóló viták is. Miközben ugyanis a társadalomkutatók többnyire egyetértenek azzal a megállapítással, hogy a fejlett nyugati társadalmak mindinkább kapcsolathányosak, kevésbé működnek hálózatszerűen, egyre kevesebb embert érdekel a politika, a választásokon való részvétel, s egyre gyengébb a civil szervezetek iránti elkötelezettség, szenvedélyes viták folynak arról, hogy az interaktív technológiák egyre nagyobb mértékű társadalmi elterjedése milyen hatással lesz ezekre a folyamatokra. Vajon felgyorsítja őket, vagy épp ellenkezőleg: visszafordítja őket korábbi szintjükre?

Az információs társadalom kontextusában a civil társadalomnak is újra kell gondolnia szerepét, lehetőségeit, eszközeit. Az például, hogy az IKT-eszközök segítségével az egyéneknek, a közösségeknek azonnal lehetőségük van nyilvános vitákban, döntési folyamatokban, véleménynyilvánításban részt venniük, paradox módon a civil társadalom hagyományos intézményi felépítését, normatív és közvetítő funkcióját kérdőjelezi meg. A „klasszikus” felfogásban ugyanis a civil szervezetek az állampolgári, közösségi érdekek artikulációjának közvetítői, ám napjainkban ugyanezt a szerepet akár a közösségi portálok, a deliberatív online felületek is betölthetik. A civil szervezeteknek tehát nem pusztán kommunikációs csatornaként szabad az internetre tekinteniük, hanem megnövekedett cselekvési térként, új típusú működésmódok lehetőségét kínáló közegeként is.

Folyóiratunk különszáma abban a reményben igyekszik az újkeletű dilemmákat bemutatni, hogy a civil társadalom képes lesz az interaktív hálózati technológiák előnyeit kihasználni, s ennek révén nemcsak ennek az eszközvilágnak a társadalmasítása, hanem a közügyek alakításának új minősége is kézzelfogható közelségbe kerül.

Molnár Szilárd – Z. Karvalics László